

8. Левицкая Т. Р., А. М. Фитерман. Компрессия в английском языке и ее передача в переводе // Тетради переводчика. – М.: Междунар. отношения, 1979. – №16. – С. 51-65.
9. Некряч Т.С. Перекладацькі стратегії відтворення власних імен як форманту сюжету у драматичному творі (на матеріалі автоперекладів) // Проблеми семантики слова, речення та тексту. – Київ: Видавничий центр КНЛУ, 2005. – Вип. 15. – С. 123-127.
10. Олейник З.П. Вводные и вставочные компоненты в структуре высказывания и текста: Автореф. Дис... канд. филол. наук: 10.02.15 / ДонНУ. – Донецк, 2002. – 18с.
11. Текст и комментарий // Материалы круглого стола. – М.: Институт языкознания, МАКС Пресс, 2001. – 20с.
12. Энциклопедический словарь /Сост.: Ф.Брокгауз, И.Ефрон. Под ред. И.Андреевского. – СПб., 1891. – Том 3. – 954с.

ДЖЕРЕЛА ІЛЮСТРАТИВНОГО МАТЕРІАЛУ

1. Colebatch H. K. Policy. – Buckingham: Open University Press, 1999. –122с.
2. Implementation of International Humanitarian Law // National Seminar for Ukraine, organized by the ICRC and OCSE. – Kyiv: Academy of Science of Ukraine. – 1996. – 115 p.
3. Англо-український тлумачний словник економічної лексики /Укл. Анна Шимків. – К.: Вид. дім «Києво-Могилянська академія», 2004. – 429с.
4. Імплементация міжнародного гуманітарного права // Національний семінар для України, організований Міжнародним комітетом Червоного Хреста (МКЧХ) та ОБСЄ. – Київ: Вид-во АН України, 1996. – 118с.
5. Колбеч Г.К. Політика: Основні концепції в суспільних науках / Пер. з англ. О. Дем'янчука. – К.: Вид. дім «Києво-Могилянська академія», 2004. – 127с.

ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ПОЕТИЧНОГО ПЕРЕКЛАДУ

Л.В. Коломісць

Статтю присвячено комплексному аналізу тенденцій у поетичному перекладі як реалізації того чи іншого типу перекладацького метапоетичного письма. Досліджено специфіку та еволюцію українських шкіл, напрямів і тенденцій розвитку поетичного перекладу на матеріалі перекладів англійської поезії та Шекспірівської поетичної драми. Проаналізовано індивідуальні перекладацькі стратегії представників різних напрямів.

Процес перекладу ми розглядаємо як вторинну діяльність письма, в основі якої лежать *концепт гри* (підбір розв'язків задач перекладу) і *концепт самосвідомості у використанні мови*. Ці два концепти й формують характер перекладацького процесу як діяльності письма. Перекладач проектує себе у текст перекладу через цілеспрямовані акти вибору, внаслідок чого переклад постає не як незмінювана «сутність» першотвору, а як «існування» (письмо), що безперервно будує себе. Поняття «проект» ширше за поняття «свідомий задум». Проектуючи себе на площину своїх можливостей, перекладач учасовлює власну індивідуальність, чим утверджує себе як повноправного учасника і творця рідної національної літератури.

Перекладацьке письмо розвивається за певними *проектами* – домінують векторною інтерпретацією зафіксованої в часі й просторі знакової даності вихідного тексту й створення на її основі *метатексту* – змінної знакової даності, що набуває своєї концептуально-естетичної цілісності в інтерпретативній єдності перекладацької *стратегії* (яка є відповіддю на місцеві культурні ситуації та включає в себе 1) вибір тексту для перекладу, 2) його аналітичне читання (взаємодію тексту як динамічного, дієвого знакового утворення зі спрямованою на нього інтенціональною свідомістю перекладача) й на цій основі 3) вироблення методу перекладу). Вислів Ж. Дерріда «первинна відсутність суб'єкта письма означає також відсутність речі чи референта» (*De la grammatologie*, 1967) якнайкраще передає сутність перекладацького письма, вторинного по відношенню до прототексту, який має і свого суб'єкта, і референта. Звідси, метапоетичне письмо – це конституювання суб'єктивності перекладача, що характеризується процесуальністю, перервністю і незавершеністю. За Ж. Дерріда, письмо – поле для необмеженої гри значень, яка характеризується рухом розрізнення (*differance*) – нездоланної розколинки між словом і річчю, означником і означуваним,

що призводить до постійного віддалення (deferral) сталого і недвозначного значення. В результаті цього руху значення вже не діє як ізольоване і визначене, а радше стає серією відступів, доповнень та замінів, аніж залишається сталим і фіксованим.

Загальні тенденції розвитку поетичного перекладу задаються характером основних типів перекладацького метапоетичного письма. Відтак існування та співіснування різноспрямованих, навіть полярних, тенденцій розвитку поетичного перекладу пояснюється функціонуванням та історичною взаємодією різних типів перекладацького письма, які в сукупності й формують ці тенденції. Практика українського поетичного перекладу від кінця XIX до поч. XXI ст. (умовно кажучи, від П. Куліша до Ю. Андруховича) демонструє наявність та історичну взаємодію кількох типів перекладацького письма, що дає підстави для глибшого аналізу й диференціації українських шкіл та напрямів поетичного перекладу.

Евристична тенденція об'єднує джерелоцентричні напрями та школи. Це романтичний напрям, у рамках якого чітко виокремлюється, зокрема, романтична школа Пантелеймона Куліша. Евристична тенденція включає в себе і семантичну школу перекладу, представлену Нью-Йоркською групою. Особливістю семантичної школи є те, що вона, по суті, розвинулась в останній чверті XX ст. у зв'язку зі специфікою перекладу вільного вірша – найхарактернішої віршової форми новітньої поезії, якій властива антитрадиційність та ускладнена асоціативність.

Герменевтична тенденція передусім представлена школою неокласиків та їхніх учнів і послідовників. Неокласицистична школа охоплює значний часовий і географічний простір та характеризується різноманітними інгерентними видозмінами, фактично поступово трансформуючись від широкої до вузької парафрази. Цю наймасштабнішу школу визначає герменевтична концепція перекладу, або ж емпатична самопроекція перекладача на креативну діяльність автора.

Феноменологічна тенденція за своїм розмахом, інгерентними видозмінами та впливом на сучасну перекладацьку культуру не поступається герменевтичній тенденції. Різностильові перекладацькі почерки об'єднує в одну тенденцію їх спільна стратегічна мета: втілити в цільовій літературі *повнокровного* автора через створення доволі вільного, повноцінного в усіх відношеннях перекладу, який сприймався б як самостійний твір національної літератури. В англослов'янському світі найбільше прислужився розбудові цієї тенденції Езра Паунд, а в Україні – Микола Лукаш. Простежуються певні паралелі й між школою етнопоетів, наснаженою перекладацьким методом Е. Паунда, та етнопоетичністю перекладів з англійської М. Лукаша.

Онтологічна тенденція охоплює мовоцентричні напрями та школи. Найвиразнішими з-поміж онтологічних напрямів є неоромантизм та необуквалізм. Формалістична школа, вибудовувана Ігорем Костецьким, вписується в рамки необуквалістичного проекту. Формалістична школа своїм основним завданням вбачає донесення до цільового читача поетико-стильової структури першотвору як літературного явища певної історичної епохи з відповідним набором конвенційних та антиконвенційних (традиційних і новаторських) поетичних прийомів. У руслі ж неоромантичного напрямку розгорталась перекладацька творчість Василя Барки. Неоромантичний напрям об'єднує під своїм дахом, в основному, низку західноєвропейських поетів-перекладачів, солідарних з концепцією поетичного перекладу, викладеною ще В. Беньяміном у його програмній статті «Завдання перекладача» (1923). Це концепція «буквалістичної довільності».

Онтологічна інтерпретація як *вивільнення буття мови* першотвору дотична до теоретичних засад необуквалістичного проекту. Важливо зауважити, що необуквалістична практика, на відміну від доволі фрагментарної теорії, що створюється в останнє десятиріччя, сягає своїм корінням епохи модернізму й пов'язана з модерністською практикою експериментальної словотворчості, вірою в самобутню унікальність, неповторність світових культур та постромантичним песимістичним світоглядом модерністів. Необуквалістичний проект – це, по суті,

«узаконення» права перекладача на мовне експериментування в межах дотримання формальної точності перекладу, привнесене до сфери перекладацтва сучасним плюралістичним наповненням теорії тексту. «Відкриття» множинності тексту, а відтак – і множинності інтерпретацій – відвищило ранг сучасного перекладача з позицій сумлінного коментатора тексту (буквалізм) та його неофіційного критика (інтерпретація) до позиції аналітика тексту на різних його рівнях (мовному, літературному, суспільно-культурному). Це означає, що сувора вимога структурно-семантичної точності (риса буквалізму) поснується з широкими стилізаторськими повноваженнями, вільним рухом по парадигматичній шкалі в мовному, літературному та суспільно-культурному планах.

Феноменологічне й онтологічне метапоетичне письмо базуються на полярних підходах до перекладу, хоч між цими двома типами, окрім принципових розбіжностей, простежується й певна спільність. Це спільність мети: повернути оригіналові поетичну енергію (йдеться, передусім, про класичні й давні твори), вбачаючи в перекладі спосіб оновлення, чи поетичну рекреацію, першотвору. Маючи на увазі онтологічний проект, можемо говорити про рекреацію (відновлення) першоджерела цільовою мовою, а сам онтологічний підхід назвати *рекреативним, відновлюючим* по відношенню до поезики та мови першотвору, яка є його домінантою. Коли ж ідеться про *ре-креацію* як тенденцію, то маються на увазі проекти культурної репарації першоджерела в Паундовому розумінні: "відшкодування збитків" вихідній культурі за допомогою актуалізації культурної значимості першотвору для сучасної епохи, тобто його *створення заново (перестворення)* в іншопольованому середовищі з урахуванням особливостей цього середовища. Такий переклад можемо назвати *ре-креативним*, чи перестворювальним. Його домінантою виступає цільовий текст як художнє ціле зі своєю самостійною естетичною значимістю.

Своєю чергою, необуквалістичний проект є нагадуванням про те, що смисл як актуалізоване (контекстуалізоване) значення – це не єдиний елемент, до якого може бути редукований текст-джерело. Для необуквалізму характерна інтертекстуальність, яка проявляється як інтерпретативна відкритість і незавершеність, що або зведена в абсолют, або умовно стилізована. Відтак необуквалістичний текст-переклад не претендує на завершеність і остаточність, на те, щоб бути настільки повним і досконалим, як текст-джерело, адже він існує лише в процесі переходу від джерельної мови до цільової мови, у «міжпороговому просторі» (термін М.Г. Роуз [1]), де обидві мови активно взаємодіють між собою.

Онтологічна стратегія водночас є й формою аналізу поетичної мови першотвору засобами цільової поетичної мови, а її завдання можна сформулювати так: у процесі переходу від мови першотвору до цільової мови максимально розкрити поетичний потенціал вихідного твору. Це, передусім, означає: активізувати креативні можливості мови першотвору, прочитавши вихідний текст не як застиглий набір знаків, а в його можливих зв'язках і взаємодії з іншими текстами, зокрема і з текстами цільової мови. В процесі створення таких взаємозв'язків «оживає», оновлюється поетичність оригіналу. В ході перекладу важливо не піддатися спокусі «прояснити» чи «поліпшити» віддалений в часі оригінал. Цікаво, що І. Костецький заради того, щоб уникнути такої спокуси, використовує прийом абсолютізації: накладання на першотвір схематично накреслених ліній, або ж сітки, в яку потрапляють принципи для відтворення, з точки зору перекладача, елементи поезики першотвору (від будови поетичної фрази й поетичного рядка, включаючи пунктуацію, до мовно-образної тканини).

На відміну від евристичних стратегій у перекладанні, які прагнуть до ідеальної еквівалентності, онтологічні стратегії й не намагаються схопити всі нюанси першотвору, ставлячи собі за мету охопити сіткою лише те, що перекладач вважає найважливішим. При цьому абсолютізованими, «очищеними» від випадковості, зведеними в норму, можуть виявитися й самі «випадковості»: хаотична будова,

порушення канонічної метрики, строфіки, випадковості римування, непослідовності та повтори у викладі, нелогічність образної динаміки тощо. Зокрема, І. Костецький як перекладач Шекспірових сонетів відмовляється від ідеї пріоритетності й непорушності смислової цілісності першотвору, накидаючи на нього сітку поетичних умовностей [2]. Абсолютизація (як у позитивному, так і в негативному планах – абсолютизація показових досягнень і «недосягнень» оригіналу) є намаганням дати читачеві відчуття того, що явно відчувається в оригіналі, але не зберігається при застосуванні інших перекладацьких прийомів. (Крайнім проявом абсолютизації є абсолютизація звукової форми, чи фонематичний переклад, як-от переклад Луїсом та Сілією Жуковські творів Катулла: «Catullus Fragmenta», 1969).

З історичної перспективи нелінійного, циклічно-спірального розвитку поетичного перекладу різні типи метапоетичного письма еволюціонують, взаємодіють і змінюють один одного в тісній залежності від стану й, відповідно, проблем та потреб усєї літературної полісистеми.

Отж, різноспрямованість перекладацьких інтерпретацій в українському поетичному перекладі (в найширшому формулюванні: це спрямованість, з одного боку, на смисловий зміст першотвору, а з іншого, на його мовну семантику) дозволяє доволі чітко виокремити такі істотні концептуально-методологічні підходи, – й на їх основі накреслити основні тенденції розвитку перекладу, – як *герменевтичний*, найбільш характерний для перекладацької культури школи неокласиків і поглиблений в раціоналістичному та езотеричному напрямках; *феноменологічний*, що характеризує культуру перестворювального перекладу; *онтологічний*, що спирається на онтологію мови першотвору й притаманний формалістичному та неоромантичному напрямкам; і, нарешті, *евристичний*, що циклічно актуалізується – на різному історичному ґрунті – від романтичної школи кінця XIX ст. до семантичної школи останньої чверті XX ст.

Загалом, у XX ст. класицистична концепція інтерпретативного (смислового) і романтична концепція дослівного перекладу синхронізувалися й трансформувалися у неокласицистичну (школа «мистецтва перекладу»: Р. Блай та ін.) та неоромантичну (В. Беньямін, Дж. Стайнер, ін.), а згодом і необуквалістичну (М.І. Роуз та ін.) теорії перекладу. Подібна еволюція всеєвропейських традицій характерна не тільки для західноєвропейських перекладацьких шкіл: в українській перекладацькій культурі також виразно простежується концептуальна поляризованість, з одного боку, представлена школою неокласиків (Миколи Зерова, Юрія Клена, Максима Рильського) і розвинута їхніми учнями та послідовниками (Григорієм Кочуром, Василем Мисиком, Дмитром Паламарчуком й іншими), а з другого боку – заявлена експериментальними перекладацькими проектами: передовсім, це проект формалістичного перекладу Ігоря Костецького (літературного ерудита й невтомного винахідника), що започаткував формалістичну школу, випередивши популярну нині на Заході теорію необуквалізму, а також ідіосинкратична перекладацька творчість Василя Барки, який, зокрема, у своєму перекладі Шекспірового «Короля Ліра» [3], по суті, розбудовував засади неоромантичного напрямку, з його зосередженістю на поетичній мові першотвору.

Тож вельми слушно видається паралель між неоромантичною концепцією перекладу В. Беньяміна і її втіленням у мовотворчому проекті В. Барки. Як і культурологічна методологія В. Беньяміна, творчий метод В. Барки мав точки перетину із сюрреалізмом: сюрреалістська техніка проявилася в зосередженості на самостійному значенні слова як мікрообразу, в намаганні привідкрити читачеві мікротекстуальну синкретику першотвору, донести до нього щерть поетичних деталей образної семантики Шекспірівського шедевр. Проте методологічна подібність між теоретизуваннями В. Беньяміна і перекладами В. Барки має значно глибші, ніж сюрреалістське захоплення нагромадженням словообразів, корені, які сягають доби романтизму, а у випадку Беньяміна – німецького романтизму, зосібна теорії першоявищ Й. В. Гете (архетипних явищ у світі явленостей, що в них *значення*

і *явленість*, слово і річ, ідея і досвід, співпадатимуть як суть одне). Відтак Беньямін розвивав теорію малого об'єкта в мистецтві, яка фактично поширювалась і на його перекладознавчі погляди: що дрібніший об'єкт (для перекладу – це рівень слова), то з більшою вірогідністю він здатен вмістити в собі в найконцентрованішій формі все інше. «Диво явлення» глибоко зачарувало Беньяміна як філософа і поета мови, спадкоємця романтичної школи перекладу й теоретика неоромантичної концепції в новій історичній реальності. В. Барка також зробив своїми перекладами чималий внесок у подальшу розбудову неоромантичного напрямку: поетика його перекладів суголосна з Беньяміновим трактуванням мови як сутнісно поетичного феномена (мова є передусім не даром мовлення, що відрізняє людину від інших живих істот, а сутністю світу... з якої походить мовлення) та з відповідними до цього трактування завданнями, що їх Беньямін висував до поетичного перекладу (передавати не утилітарні та комунікативні функції мовних творінь, а зрозуміти ці творіння у їхній кристалізованій формі як ненавмисні, не спрямовані на комунікацію словесні вираження «сутності світу»). Перекладач-неоромантик сягає семантичних глибин першотвору, щоб діставати з цих глибин «фрагменти думки»: прекрасні й дивні словесні форми та образи.

Трансїсторичний т.зв. «вільний переклад» еволюціонував в англomовному світі у школу «креативного перекладу», започатковану Езрою Паундом і концептуально розбудовану в працях Д. Робінсона [4; 5], С. Баснет [6; 7] та багатьох інших дослідників. Ми пропонуємо, як зазначалось, точнішу назву: ре-креативний, чи перестворювальний, переклад. На теренах української перекладацької культури ре-креативна тенденція розвинулась у потужну перекладацьку школу Миколи Лукаша, який (як і Е. Паунд) перекладацьку діяльність вважав активним фактором впливу на культурно-духовний стан національної літератури.

У ХХ ст. літературний модернізм (особливо такі напрями, як імажизм, експресіонізм, сюрреалізм) активно сприяв розвиткові й зміцненню обох полярних тенденцій наскрізно історичної дихотомії буквальний–вільний переклад, ставши практичним напрацюванням методологічних концепцій *необуквалістичного* та *ре-креативного* перекладу. З постмодерністської перспективи вищевказані перекладацькі методи виглядають не такими вже й полярними, оскільки їх спільною підставою стало переосмислення традиційних канонів вірності й точності художнього перекладу.

Відтак, через тип метапоетичного письма задається та чи інша тенденція розвитку поетичного перекладу, на векторі якої формуються окремі напрями та школи. Переклади на векторі евристичного метапоетичного письма тяжіють до оптимального лексико-граматичного та/чи структурно-семантичного зближення з оригіналом. На векторі герменевтичного письма переклади мають характер *версії* (інтенціональної ідеї суб'єкта інтерпретації з автором) і можуть наближатись до *імітації* (оптимальної субституції інтенцій автора інтенціями суб'єкта інтерпретації). На векторі феноменологічного метапоетичного письма створюються переклади-*адаптації* та *ре-креації*, прагматично зорієнтовані й оптимально спрямовані на нового реципієнта. На векторі онтологічного метапоетичного письма переклади націлені на оптимальне розкриття субстанції вираження: репресованих текстових смислів і внутрішніх форм (тропичних значень) першотвору.

Отже, евристичне метапоетичне письмо залишається найбільш «поверховим», стриманим у природному прагненні до експлікації оригіналу при перекладі. Герменевтичне письмо інтерпретує *змістову збчність* тексту оригіналу. В його діапазон потрапляють перекладацькі проекти, націлені на декодування поетичного оригіналу як художньої системи (з метою виявлення єдиної структурної матриці) з його подальшим перекодуванням як цілісної (органічної) художньої структури. Герменевтичні переклади-версії прагнуть не порушувати цілісності образно-тематичної структури першотвору, хоч occasionально допускають подібні порушення (в таких випадках перекладацька версія змикається з імітацією). Феноменологічне

письмо передбачає перекладацьку суб'єктивність (на відміну від герменевтичного письма, під час якого суб'єкт інтерпретації прагне до об'єктивації, чи самоусунення), розуміючи «значення» як взаємодію між текстом і читачем (перекладачем), як ефект чуттєвого досвіду, а не як закодовану інформацію. Відтак феноменологічний переклад є адаптацією першотвору до цільової літературної полісистеми, хоча перекладач може піти далі, запропонувавши ре-креацію (радикальне переписування з одночасним вдосконаленням). Онтологічне письмо зорієнтоване на взаємодію поетичної мови тексту оригіналу і цільової поетичної мови, розуміючи «смысл» не як статичну сукупність означуваних, а як динаміку процесу означування (в наданні «смыслу» характеру процесуальності прозирає первісна стихійність мови, для якої характерна множинність смислів). Спектральними зонами онтологічного письма охоплюються 1) переклади, спрямовані на структурне деконструювання *віршової форми* першотвору (субстанції вираження) та 2) переклади, спрямовані на деконвенціоналізацію *поетичної мови* першотвору з метою реконституювання її трансцендентальної семантичної структури (континууму вираження) в мові перекладу.

Виокремлені типи перекладацького письма – це абстрагування найзагальніших тенденцій розвитку поетичного перекладу. В реальній практиці прийняття перекладацьких рішень залежить, крім стратегічного проекту метапоетичного письма (наявного в кожного перекладача), ще й від низки додаткових суб'єктивних та об'єктивних чинників, які не мають безпосереднього зв'язку з перекладацькою концепцією, чи уявленням перекладача про характер власного письма. До того ж, реальна перекладацька діяльність нерідко виявляється комбінацією типів письма, поєднуючи в собі два чи й більше стратегічних підходів. При цьому перекладацький проект письма як єдність концептуально-методологічних, а відтак і стратегічних, засад майбутнього перекладу (його концептуальний задум) є найважливішою ланкою в процесі перекладу, оскільки текст перекладу набуває своєї художньої *цілісності* саме в аспекті повноти реалізації перекладацького проекту, тоді як у багатьох інших аспектах він може визнаватися неадекватним. Отже, до критеріїв *перекладацької адекватності* слід додати відповідність типу метапоетичного письма стратегічному вектору інтерпретації першотвору.

SUMMARY

The article provides a critical overview of major tendencies in poetic translation based the types of translator's metapoetic ūcriture (MPIŭ). Considering meaning as being tightly bounded to expression and inseparable from grammatical and stylistic form of the original discourse, euristic MPIŭ sees its ultimate goal in the restoration for target recipients the authentic language world-picture of the proto-text. Hermeneutic MPIŭ is based on the procedures of structural decoding (retroactive reading) and further recoding of the SL poetic verbal sequence as an integral semiotic structure whose successive elements appear as variants of the same structural matrix, and this sustained relation to one structure constitutes the significance. The SLT is in effect a modulation of one structure. Phenomenological MPIŭ relies on the procedures of structural decoding of the SLT substantial framework (the immanent connotative structure of the poem as a sequence of related, invariant, a priori senses) that underlies its verbal unfolding, linked to a limited realization of discourse. Ontological MPIŭ consists in the procedures of structural deconstruction of the conventional expressive and substantial forms of the SLT while releasing its marginal inner forms (deep sense content of language signs: signifiers as signified) and repressed textual senses (continuum of expression). Ontological interpretation is language-oriented; it naturally activates the cognizance of the original poetic discourse and fosters the methodology of its multiple, stereoscopic reading.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Rose, Marilyn Gaddis. Translation and Literary Criticism: Translation as Analysis. – Manchester: St. Jerome Publishing, 1997. – 101 p.
2. Шекспір, Вільям. Сонети: Пер. з англ. Ігоря Костецького. – Мюнхен: На горі, 1958. – 254 с.
3. Шекспір, Вільям. Король Лір: Пер. з англ. Василя Барки. – Штутгарт – Нью Йорк – Оттава: На горі, 1969. – 300 с.
4. Robinson, Douglas. The Translator's Turn. – Baltimore & London: The John Hopkins University Press, 1991. – 318 p.
5. Robinson, Douglas. Translation and Taboo. – Dekalb: Northern Illinois University Press, 1996. – 232 p.
6. Bassnett, Susan and Lefevere, Andre (eds.). Constructing Cultures: Essays on Literary Translation. – Cleveland – Philadelphia – Toronto – Sydney – Johannesburg: Multilingual Matters, 1998. – 143 p.

7. Bassnett, Susan. Translation Studies. Revised Edition. – London & New York: Routledge, 1991 (reprinted 1994). – 168 p.

УКРАЇНСЬКІ ПЕРЕКЛАДИ БІБЛІЇ: СЕМАСІОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ

П.В. Мацьків

У статті розглядаються функціональні та стилістичні особливості перекладів українських Біблій, робиться спроба обґрунтувати доречність присутності окремих синтаксичних конструкцій, слів, що експлікують концептосферу Бог, не порушуючи при цьому внутрішньої єдності перекладу.

Переклад Біблії є надскладним та неоднозначним завданням. Уся неординарність даного явища полягає в своєрідному накладанні двох культур, двох мовних традицій, і перекладач повинен враховувати ці особливості. Проблеми перекладу Святого Письма українською літературною мовою у мовознавчій науці не приділялося належної уваги. Це, безперечно, пояснюється тими політичними умовами, в яких перебувала релігія в Україні. На сьогоднішній день відомо лише кілька перекладів Святого Письма українською літературною мовою. Серед них повні переклади О. Лободовського, П. Морачевського, І. Пулюя, І. Огієнка та неповні переклади М. Пашкевича, Українського Біблійного Товариства. Кожен із цих перекладів заслуговує на оцінку фахівця. З-поміж досліджень, присвячених даній темі, назвемо розвідки українських вчених праці П. І. Житецького [1], в яких автор намагається зробити глибокий аналіз ряду перекладів Євангелій українською мовою. Він аналізує переклади, що їх здійснили: П. Куліш, П. Морачевський, О. Лободовський. Вагомим теоретичним дослідженням, що з'ясувало проблеми та особливості перекладу Святого Письма і вказувало на необхідність досконалого перекладу сучасною українською мовою, є робота Ю. Липи [2]. Значним досягненням у цій сфері досліджень були праці професора І. Огієнка [3; 4; 5]. Саме йому судилося зробити найдосконаліший переклад з першооригіналу. У цій статті, орієнтуючись передусім на Біблію в перекладі І.Огієнка, спробуємо висловити деякі думки щодо функціонального та стилістичного вживання, семантичного обсягу окремих українських лексем, що об'єктивують концептосферу Бог. Зауважимо, що це думки філолога, а не перекладознавця.

Лексеми *отець*, *батько* є синонімічними корелятами у Біблії, перша з яких корелює з денотатом Бог, друга – номінує батьківство як кровного родича, предка. Назва *отець* у Біблії в перекладі І.Огієнка стосується також Авраама: *"Авраам, отець наш. Чи він не з діл виправданий був, як поклав був на жертівника свого сина Ісаака?" (Як 2:21)*¹*. Саме з Авраама Бог почав новий відлік взаємин із людьми, заключивши з ним Завіт, до якого прилучаться всі народи через хрещення. Звертання до Бога "Отче" ("Отець") є особливою формою, зміст якого стратифікується Біблією: *"і не називайте нікого отцем на землі, бо один вам Отець, що на небі"*. Лише в одному випадку лексема *батько* об'єктивує Бога у Біблії Огієнка, що, вірогідно, не є функціонально зумовлено: *"Чи тим віддасте Господові, народе нікчемний й немудрий? Чи ж не він батько твій, твій Творець? Він тебе вчинив, і Він міцно поставив тебе" (Повт 32:6)*. Лексема *батько* експлікує плотьську спорідненість, яка актуалізується через віру, а не через походження, тому *"погани співспадкоємці, і одне тіло, і співучасники його обітниць в Христі Ісуса через Євангелію" (Еф 3:6)*. Денотат *отець* виступає синонімічним корелятом (атрибутом) щодо священиків, пророків, священних та святих осіб. На жаль, у сучасному українському перекладі Біблії (Нового Заповіту), здійсненого Українським Біблійним

¹ Тут і далі зроблено посилання на Українську Біблію в перекладі І.Огієнка (1962). Зважаючи на кодифікованість біблійних скорочень, ми не подаємо списку цих скорочень.